

Кудінова М. С.

<https://orcid.org/0000-0002-0599-4708>

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради

Жужа Л. О.

<https://orcid.org/0000-0003-4188-8248>

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради

РОЛЬ ДРУЖИНИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ

У статті розглянуто соціально-психологічні виклики, з якими стикаються дружини військовослужбовців в умовах повномасштабної війни в Україні. Особливу увагу приділено аналізу трансформацій їхнього психоемоційного стану під впливом тривалого стресу, невідзначеності та постійної загрози втрати близької людини. Проаналізовано особливості переживання тривоги, емоційного виснаження, підвищеної напруженості та формування станів хронічного стресу, що впливають на повсякденне функціонування жінки та якість її життя.

Окремо висвітлено зміни соціальної ролі жінки в умовах війни, зокрема розширення відповідальності за сімейне благополуччя, виховання дітей та прийняття самостійних рішень. Розглянуто явище соціальної ізоляції, обмеження соціальних контактів, а також феномен вторинної травматизації, що виникає внаслідок постійного занурення у травматичний досвід партнера. Проаналізовано специфіку сімейних відносин після повернення військовослужбовця з фронту, включаючи труднощі емоційного зближення та адаптації до змінених умов спільного життя, а також процес відновлення взаєморозуміння в родині.

Значну увагу приділено проблематиці переживання втрати партнера, зокрема складному та багатовимірному характеру втрат, що охоплюють соціальні, матеріальні та екзистенційні аспекти. Описано вплив воєнних стресорів на психічний стан жінки, а також феномен колективного горя як соціально-психологічного явища. Розглянуто труднощі повідомлення дітям про загибель батька як один із найскладніших етапів адаптації до втрати, що потребує особливої психологічної чутливості та підтримки.

Проаналізовано ключові фактори, що впливають на рівень стресостійкості жінок, серед яких соціальна підтримка, індивідуально-психологічні ресурси та попередній досвід подолання кризових ситуацій. Окреслено основні прояви її зниження, включаючи емоційну нестабільність, тривожність та виснаження, що ускладнюють процес адаптації до нових життєвих умов.

Наголошено на необхідності комплексного підходу до організації психологічної допомоги, що передбачає поєднання соціальної, психологічної та правової підтримки. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності психологів, соціальних працівників та інших фахівців, які працюють з родинами військовослужбовців, з метою підвищення ефективності допомоги та підтримки жінок у кризових життєвих обставинах.

Ключові слова: дружина військовослужбовця, психоемоційний стан, ситуація втрати, стресостійкість, посттравматичний стресовий розлад, соціальні виклики, вторинна травматизація.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство вимушене жити в умовах повномасштабної війни, яка триває більше чотирьох років. Але не варто забувати, що оборона територій нашої країни від російського агресора розпочата ще з 2014 року.

Актуальність даного дослідження зумовлена сучасними реаліями українського суспільства, які формуються в умовах тривалої війни та масштабних соціальних трансформацій. Значна кількість жінок опинилася в ситуації, коли вони виконують роль дружини військовослужбовця, що

передбачає постійне перебування в стані невизначеності, хронічного стресу та емоційного напруження. Особливою гостроти ця проблема набуває у випадках поранення, повернення військового з фронту з ознаками посттравматичного стресового розладу (ПТСР) або його загибелі.

Практичний досвід взаємодії з дружинами військовослужбовців свідчить про високий рівень психологічного навантаження, яке вони переживають. Жінки зазначають складність адаптації до нових життєвих умов, необхідність одночасного виконання кількох соціальних ролей, емоційне виснаження, а також страх за власне життя та життя дітей. Додатковим чинником напруження є повернення чоловіка з фронту, що часто супроводжується проявами ПТСР, агресією, емоційною нестабільністю та порушенням сімейної взаємодії.

Окремої уваги потребує ситуація втрати партнера, яка супроводжується не лише індивідуальним горем, але й комплексом супутніх соціальних, матеріальних та екзистенційних втрат. У цих умовах жінка змушена не лише пережити власний біль, але й підтримувати дітей, вирішувати питання матеріального забезпечення, взаємодіяти з державними інституціями та соціальним оточенням.

Попри зростання кількості досліджень, присвячених темі війни та її наслідків, проблема психоемоційного стану дружин військовослужбовців, особливо тих, які переживають втрату, залишається недостатньо вивченою та потребує системного наукового аналізу. Вивчення факторів, що впливають на рівень їхньої стресостійкості, а також визначення ефективних підходів до психологічної підтримки є важливим завданням сучасної психологічної науки та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ролі дружини військовослужбовця в житті як самих захисників, так і всієї громади, досліджували чимало вчених та науковців: Ковальчук І., Лозко Є., Мельник В., Страмоусова І. та ін. Велику увагу питанням впливу війни на стан подружжя, шляхам подолання кризи між партнерами, ролі родини в реінтеграції ветеранів приділяють Назмієв А., Потапчук Н., Слюсар П., Чорноморець Д. Сучасні науковці Буланов В., Залевська О., Смоляк В., Турубарова А., Черепехіна О. присвячують свій науковий пошук тематиці дослідження психологічного та фізіологічного стану жінки в умовах війни, а також пошуку моделей професійної підтримки дружин військовослужбовців. Проблему психологічних викликів та переживання втрати жінками

військовослужбовців аналізують Конош К., Пиголенко І., Пиголенко Ю., Яланська С. та інші.

Постановка завдання. Аналізуючи соціально-психологічні виклики, що постають перед дружиною військовослужбовця в умовах повномасштабної війни в Україні, нами визначено наступні завдання дослідження:

- проаналізувати особливості соціальної ролі дружини військовослужбовця в умовах війни;
- охарактеризувати основні психоемоційні стани та виклики, з якими стикаються жінки цієї категорії;
- розглянути специфіку сімейних взаємин у родинях військовослужбовців, зокрема в умовах повернення з фронту;
- дослідити особливості переживання втрати партнера та супутніх соціально-психологічних змін;
- визначити фактори, що впливають на рівень стресостійкості жінок;
- окреслити проблемні аспекти комунікації з дітьми щодо загибелі батька як одного з найбільш складних етапів проживання втрати.

Виклад основного матеріалу. Ґрунтуючись на теоретичних та емпіричних дослідженнях, ми пропонуємо більш детально дослідити проблему психоемоційного стану дружин військових та виокремити тригерні аспекти, що потребують особливої уваги при роботі психолога з даною категорією жінок.

Перш за все, необхідно звернути увагу на соціально-психологічну складову портрету дружини військовослужбовця.

1. Зміна соціальної ролі. Жінка повинна перейняти на себе одразу кілька статусів: бути партнером, «тилом» для чоловіка, активним учасником прийняття рішень та вирішенні побутових питань в родині, виконувати роль обох батьків, під час несення чоловіком військової служби та його участі в бойових діях.

2. Соціальна ізоляція. В процесі частотої зміни місця проживання ускладнюється можливість соціалізації. Виникає постійна необхідність адаптуватися до нових побутових умов, зміни соціального оточення, крім цього, навіть кліматичні та географічні особливості регіону впливають на загальний психологічний та фізичний стан багатьох людей. Втрата сталих соціальних зв'язків часто призводить до значного стресу та погіршення ментального здоров'я; риси характеру людини не завжди дозволяють вільно налагоджувати нові контакти з оточенням, що, в свою чергу, може призвести до соціальної ізоляції членів родини військовослужбовця [7, с. 245].

3. Роль жінки «невидимого фронту». Незважаючи на те, що жінки наших захисників не є безпосередніми учасниками бойових дій, вони схильні переживати вторинну травматизацію, причиною чого можуть стати розповіді чоловіка про події на фронті, інформація з ЗМІ щодо загибелі чи каліцтві наших військових тощо. Невтішні новини можуть формувати ефект «домальовування», фантазій про всі можливі негативні сценарії розвитку подій, що переносяться на особу чоловіка [11].

4. Емоційна нестабільність. Стрес, тривога, депресивні стани під час періоду ротації або загибелі побратимів партнера призводять до зміни настрою та поведінки жінки, що негативно впливає як на неї, так і на стосунки з оточуючими.

5. Виснаження та напруження. Постійне очікування на повернення чоловіка, або на будь яку звістку від нього спричиняє хронічний стрес, у гіршому випадку – посттравматичний стресовий розлад (далі ПТСР). Особливо гостро це проявляється у випадку часті відсутності інформації щодо місця знаходження захисника та невизначеність термінів наступного контакту з ним [12, с. 25].

6. Психологічна адаптивність. Звісно, не всі жінки військовослужбовців знаходяться у стадії кризи. Багато хто з них проявляє гнучкість, силу та високий рівень стресостійкості, враховуючи обставини, які складаються в родині. Але такого роду адаптивність часто призводить до психосоматичних розладів, емоційного вигорання та загального порушення ментального здоров'я [2, с. 77].

Крім соціально-психологічних аспектів, слід також розглянути особливості сімейних стосунків, які спостерігаються в родині військовослужбовців та безпосередньо впливає на стан їх жінок-партнерів.

Часто жінка вимушена брати на себе неофіційну роль «реабілітолога», «психолога» під час відновлення чоловіка після повернення з фронту. Звісно, почуття, кохання та обов'язок перед власним партнером, бажання допомогти йому, мають надзвичайну силу, але названі вище, нетипові для жінки ролі, підвищує її навантаження, як члена сім'ї та часто призводять до психоемоційних розладів [10, с. 14].

Психологічний стан військового після повернення додому передбачити достатньо важко. Часто захисники повертаються з ПТСР, у них спостерігаються розлади сну, флешбеки, емоційна нестабільність, неконтрольовані напади агресії,

через пережиті події, що відбувалися на фронті. Між партнерами виникають дистанція, нерозуміння, конфліктні ситуації; часто члени родини відчують загрозу власному життю та здоров'ю, через прояви у військовослужбовця неконтрольованих ознак ПТСР. Повернення чоловіка «іншою людиною» провокує відчуття постійного страху, безнадії, сорому за брак почуттів, слабкості та невизначеності.

Подружжя вимушене проходити так звану поствоєнну адаптацію, коли відбувається повторна інтеграція одне з одним. Жінка має знову передавати певні управлінські ролі чоловікові, налагоджувати комунікацію, адаптуватися до нових умов та особливостей спілкування з партнером, сприяти підтримці щодо реадaptaції військового в соціумі поза фронтом [8, с. 244].

Достатньо складним є питанням гендерного аспекту. Складається загальне стереотипне очікування соціуму, що жінка військового має бути «сильною», «терпимою», «витривалою» та не «заважати службі». Вона бере на себе роль голови сім'ї, «тилової» подруги, берегині родини, поки чоловік захищає Батьківщину, що може призвести до внутрішнього конфлікту між власними потребами, стійкими нормами поведінки та очікуваннями соціального оточення.

Крім цього, жінки військовослужбовців можуть відчувати знецінення, адже оточення не завжди розуміє наскільки важко нести всі вище названі ролі одній людині, тим паче, зовсім не підготовленій до цього. Багато хто з них ставить все «на паузу», через почуття провини за нормальне цивільне життя, в той час як чоловік знаходиться на фронті [4].

Надзвичайно складною та важливою проблемою, яке беззаперечно вимагає аналізу та уваги, є дослідження викликів, з якими стикається як все українське суспільство, так і жінки військових у ситуації втрати та в умовах повномасштабної війни в Україні.

1. Втрата близької людини в умовах війни, зазвичай супроводжується іншими видами втрати: фізичними (травматизація, інвалідизація, загальне погіршення стану здоров'я); духовними (втрата віри та сенсу життя); соціальними (втрата соціальної ролі, приналежності, роботи, оточення); матеріальними (втрата дому, країни, статків, власності) [3, с. 60–61].

2. Щоденні стресори, які характерні для воєнного часу (масовані атаки, повітряна тривога, відсутність відчуття безпеки та комфорту) негативно впливають на здатність людини до саморегуляції

та відновлення, спричиняють загальне погіршення ментального здоров'я.

3. На жаль, пересічних громадянин в глобальному сенсі не має впливу на хід воєнних дій. Це стає причиною високого рівня тривожності та відсутності чіткої картини майбутнього (при чому не тільки далекого, а і майбутнього «вже завтра») для себе, для близьких людей та України в цілому [1, с. 379].

Окремим важливим питанням є відчуття страху за власну дитину, особливо це стосується дітей-хлопців, які досягли повноліття, або наближаються до цієї дати. Страх перед мобілізацією рідної дитини призводить до цілодобової відсутності рівноваги нервової системи.

4. Переживання особистісної втрати часто супроводжується колективним горем, коли жінка бачить наслідки атаки ворога (навіть віддалено) та рівень втрат всієї української спільноти. Погіршенню психоемоційного стану сприяє також перебування в окупації, полоні, в ролі свідка смерті/кількох смертей.

5. З кожним роком продовження війни, підтримка соціального оточення зменшується. Ставлення до жінок військовослужбовців поступово змінюється, спостерігається соціальна ізоляція людей, в тому від співчуття з боку населення, що негативно впливає на психологічний стан жінки і викликає відчуття безпорадності, непотрібності.

6. Тимчасове відчуття невідомості, відсутності інформації про місце знаходження та стан партнера викликають додаткове навантаження на нервову систему та призводять до депресивних станів жінки.

7. Говорячи про загибель партнера, надзвичайно травматичним для жінки є процес розуміння того, що чоловік помирає у муках, піддавався жорстокому насиллю, що можна спостерігати в процесі ідентифікації останків тіла загиблого. Жінки, які переживають втрату партнера на війні, часто схильні до так званої румінації (постійне повторювання та прокручування думок про причину смерті чоловіка, обставини його загибелі та емоції/почуття, які він відчував в цей момент) [5, с. 151].

Крім зазначених нами викликів, окремо необхідно приділити увагу питанню виплат одноразової грошової допомоги (далі ОГД) родині після загибелі військового. Сума є достатньо великою – п'ятнадцять мільйонів гривень, яку родина може отримати або в повному обсязі одним платежем, або частинами. Тут «вступають в гру» шахрайські схеми, які часто використовують не тільки

незнайомці, що спеціалізуються на фінансових махінаціях, а і представники близького оточення загиблого (родині, побратими тощо). Користуючись психоемоційною нестабільністю жінки, шахраї можуть маніпулювати її почуттями, хитрістю виманювати гроші.

Окрема категорія – це дружини безвісти зниклих Героїв – шахрайство та махінації в даному випадку ще більш розповсюджені, наприклад, вимога грошей за надання інформації про місце знаходження зниклого. Тобто, питання матеріального забезпечення та розподілення коштів також «лягають на плечі» дружини військового після його смерті.

Особливо складним аспектом переживання втрати для жінок є необхідність повідомити дитині про загибель батька-військовослужбовця. На практиці багато матерів стикаються з внутрішнім конфліктом між необхідністю бути чесними з дитиною та прагненням захистити її від травматичного досвіду. Це зумовлює відтермінування або уникнення прямого повідомлення про смерть, що, у свою чергу, може ускладнювати процес переживання горя як у дитини, так і у самої матері.

Дослідження свідчать, що труднощі у комунікації з дитиною в умовах втрати пов'язані з високим рівнем власного емоційного виснаження, шокним станом, а також відсутністю достатніх психологічних ресурсів і навичок для ведення подібних розмов. Крім того, на процес прийняття рішення впливають вікові особливості дитини, соціокультурні установки щодо теми смерті та індивідуальні стратегії подолання стресу [8, с. 245–246].

Таким чином, відсутність своєчасного та відкритого обговорення факту загибелі батька може призводити до формування у дитини дезадаптивних уявлень про втрату, підвищення рівня тривожності та ускладнення процесу проживання горя. Це визначає актуальність дослідження психологічних механізмів, які лежать в основі уникнення такої комунікації, а також розробки ефективних підходів до підтримки матерів у процесі повідомлення дитині про втрату. [9, с. 239].

Незважаючи на значну кількість викликів, з якими стикаються дружини військовослужбовців, їхня здатність до подолання стресу формується під впливом різноспрямованих факторів. Одні з них сприяють відновленню ресурсів і підвищенню стресостійкості, інші – навпаки, поглиблюють кризовий стан. Узагальнення цих факторів представлено в таблиці 1.

Отже, рівень стресостійкості дружини військовослужбовця формується під впливом як

Фактори, які впливають на рівень стресостійкості дружини військовослужбовця

Позитивні (зміцнення стресостійкості)	Негативні (зниження стресостійкості)
Турбота про дітей/близьких	Виснаження та втрата ресурсу
Збереження активності (громадська діяльність, волонтерство, робота)	Втрата роботи, життєвих сенсів
Релігія, духовність, надія.	Втрата віри
Участь в програмах підтримки за принципом «рівний-рівному»	Страх перед невизначеним майбутнім, самотність
Підтримка з боку громади та соціального оточення	Стигматизація та соціальна ізоляція
Психологічна підтримка, робота зі спеціалістом	Відсутність психологічної допомоги та консультування

ресурсних, так і деструктивних факторів, які діють одночасно та взаємопов'язані між собою. Наявність соціальної підтримки, активної життєвої позиції, участі в програмах допомоги та звернення до спеціалістів сприяє збереженню внутрішніх ресурсів і підвищенню здатності до адаптації.

Водночас такі чинники, як виснаження, соціальна ізоляція, втрата життєвих орієнтирів та відсутність психологічної підтримки, значно ускладнюють процес відновлення та можуть призводити до поглиблення кризових станів [3, с. 184].

Баланс між цими факторами визначає індивідуальний рівень стресостійкості жінки та підкреслює важливість своєчасної і комплексної підтримки.

Доцільним також є визначення основних проявів зниження рівня стресостійкості у даної категорії:

- панічні атаки, постійна тривога, флешбеки, порушення сну, відчуття лімінального простору;
- апатія, безвихідь, втрата «картини майбутнього»;
- дуальне мислення;
- неконтрольовані напади агресії на адресу як найближчого оточення, так і громади в цілому;
- відсутність бажання дитячої опіки, або гіперопіка;
- уникнення соціальних контактів (особливо людей, контакти з якими викликають спогади та асоціації з чоловіком);
- соматичні захворювання (головний біль, проблеми серцево-судинного характеру, розлади травневої та шлункової системи);
- психосоматичні прояви (відчуття хвороби або травми партнера, безпричинні недомагання при відсутності реальних проявів певних хвороб тощо) [13, с. 92–93].

Жінки військовослужбовців, що у ситуації втрати партнера стикаються з величезною

кількістю викликів, причиною яких є не тільки загибель чоловіка, а і обставини, в яких вони перебувають в умовах війни. Посттравматичний стресовий розлад, депресивні стани, тривале горювання, почуття провини та сорому, соціальна ізоляція, різка зміна способу життя та соціальних ролей, виховання дітей зі статусом «дитина загиблого Героя» – це, на жаль, далеко не весь список викликів для даної категорії жінок, які щоденно впливають на можливості відновлення їх ментального здоров'я. Вплив психологічних та соціальних факторів на життя жінки формує проблема стресостійкості та вимагає системного підходу: соціальної та психологічної підтримки, правової допомоги, духовного наставництва та забезпечення безпечного простору для переживання горя, переходу на новий етап життя, знаходження нових смислів для прийняття втрати.

Таким чином, роль жінки військовослужбовця надзвичайно складна. Ця категорія жінок знаходяться під дією багатьох стресових та кризових факторів: зміна соціальної ролі, соціальна ізоляція, роль жінки «невидимого фронту», емоційна нестабільність, виснаження та напруження, психологічна адаптивність – це далеко не весь можливий перелік соціально-психологічних аспектів ризику.

Крім цього, не слід забувати і про особливості сімейних стосунків, які спостерігаються в родині військовослужбовців та безпосередньо впливає на стан їх жінок-партнерів: часто жінка вимушена брати на себе неофіційну роль «реабілітолога», «психолога»; психологічний стан військового після повернення додому передбачити достатньо важко; подружжя вимушене проходити так звану поствоєнну адаптацію; достатньо складним питанням щодо особливостей жінок військовослужбовців є гендерний аспект.

Саме тому, після втрати чоловіка жінка часто вже знаходиться в нестабільному емоційному

стані та має проблеми з ментальним здоров'ям. Окрім найбільшій втраті – смерті партнера – вона часто переживає велику кількість супутніх втрат: матеріальних, соціальних, духовних, фізичних).

Рівень стресостійкості жінок даної категорії часто знижується, спостерігаються ознаки депресії, апатії, підвищення тривожності, агресії та дезадаптація.

Висновки. Дружини військовослужбовців в умовах повномасштабної війни опиняються в ситуації постійного психоемоційного напруження, яке формується не одним фактором, а їх поєднанням. Це і тривала невизначеність, і необхідність швидко змінювати соціальні ролі, і відповідальність за родину, і постійне життя в очікуванні. Усе це створює стан, у якому жінка змушена одночасно бути опорою для інших і намагатися втримати власну внутрішню рівновагу.

Якпоказує аналіз, особливо складними є моменти, пов'язані зі змінами у сімейних відносинах та поверненням військового з фронту, коли знайомі моделі взаємодії більше не працюють і потребують переосмислення. Ще більш глибоким викликом стає втрата партнера, яка ніколи не є лише особистою втратою, а супроводжується рядом інших – соціальних, матеріальних, смислових. У цих умовах жінка часто змушена не лише проживати власне горе, але й підтримувати дітей, приймати рішення та продовжувати функціонувати в новій реальності.

Окремої уваги потребує питання повідомлення дитині про загибель батька, адже воно поєднує в собі сильний внутрішній конфлікт між правдою і бажанням захистити. Відтермінування цієї розмови або уникнення її не зменшує біль, але може ускладнювати процес проживання втрати як для дитини, так і для самої матері.

Важливо розуміти, що навіть за наявності значних викликів, жінки військовослужбовців демонструють високий рівень адаптивності та здатності до відновлення. Водночас ця адаптивність не завжди означає благополуччя, а іноді супроводжується виснаженням, психосоматичними проявами та втратою внутрішнього ресурсу.

Саме тому підтримка цієї категорії жінок має бути комплексною і чутливою до їх реального досвіду. Вона повинна включати не лише психологічну допомогу, але й соціальні та правові механізми, створення безпечного середовища для проживання втрати, а також можливості для відновлення ресурсів і поступового формування нових життєвих смислів.

Таким чином, розуміння особливостей психоемоційного стану дружин військовослужбовців є важливим кроком до побудови ефективної системи допомоги, яка дозволить не лише зменшити наслідки травматичного досвіду, але й підтримати жінку в процесі адаптації до нової життєвої реальності.

Список літератури:

1. Ковальчук І. П. Психологічні особливості дружин військовослужбовців. *Забезпечення психологічної допомоги в секторі безпеки та оборони України* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30 травня 2023р.). Київ, 2023. С. 76–79. URL: https://scispace.com/pdf/zbirnik-tez-ii-vseukrayinskogo-mizhvidomchogo-21pp5tce.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.02.2026).
2. Кокош К. А. Діагностична модель дослідження стану особи, що зазнала втрату через війну. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Психологія*. 2025. Вип. 1. С. 58–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.1.10>
3. Лозко Є. В., Фальковська Л. М. Особливості психологічної стійкості дружин військовослужбовців. *Psychology scientific trends in the development of modern technologies*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Житомир, 25-28 листопада 2024 р.). Житомир, 2024. С. 183–186. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/50054/1/SCIENTIFIC-TRENDS-IN-THE-DEVELOPMENT-OF-MODERNTechnologies.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 28.02.2025).
4. Мельник В. Що переживають дружини військових та якої підтримки потребують. *Вікна. Психологія : Вебсайт*. URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/psykholohiia/shho-perezhyvayut-druzhyny-vijskovyh-ta-yakoyi-pidtrymky-potrebuyut/> (дата звернення: 01.03.2026).
5. Назмієв А. О. Сутність і зміст соціально-психологічної роботи з військовослужбовцями, ветеранами війни та членами їх родин. *Науковий Вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. соціальна робота»*. 2025. Вип. 1 (56). С. 150–153. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.56.150-153>.
6. Пиголенко І.В, Пиголенко Ю.А., Кукса К.М. Вплив воєнного конфлікту на психічне здоров'я українців. *Габітус: Соціальна психологія. Юридична психологія*. 2023. Вип. 45. С. 243–248. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.45.40> (дата звернення: 11.03.2026).

7. Потапчук Н., Чорноморець Д. Життєдіяльність сімей військовослужбовців в умовах війни як психологічна проблема. *Psychology Travelogs*. 2024. № 3. С. 241–250. DOI: <https://doi.org/10.31891/PT-2024-3-23>.
8. Сингаївська І., Страмоусова І. Чинники життєстійкості жінок під час війни. *Вчені записки університету КРОК*. 2024. № 3(75). С. 231–245. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-231-245>.
9. Слюсар Л. Українська сім'я в умовах війни. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 2 (52). С. 9–20. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2023.02.003>.
10. Часовникова А. Невидимий фронт – роль жінок під час війни. *Голос Мирних: Вебсайт*. URL: <https://civilvoicesmuseum.org/articles/nevidimiy-front-rol-zhinok-pid-chas-viyni> (дата звернення: 12.01.2026).
11. Черепехіна О., Буланов В., Турубарова А., Смоляк В., Залевська О. Психологічна безпека та репродуктивне здоров'я: комплексна модель підтримки жінок у воєнний час. *Репродуктивне здоров'я жінки*. 2025. № 5. С. 17–30. DOI: <https://doi.org/10.30841/2708-8731.5.2025.337939>
12. Яланська С. П. Психологічний аналіз особливостей переживання горя втрати близької людини. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Переяслав, 20 січня 2023 р.). Переяслав, 2023. С. 91–94. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/25016> (дата звернення 19.01.2026).

Kudinova M. S., Zhuzha L. O. THE ROLE OF MILITARY WIVES IN WARTIME: SOCIO-PSYCHOLOGICAL CHALLENGES

The article examines the socio-psychological challenges faced by the wives of military personnel in the context of the full-scale war in Ukraine. Particular attention is paid to transformations in their psycho-emotional state under the influence of prolonged stress, uncertainty, and the constant threat of losing a loved one. The study analyzes the manifestations of anxiety, emotional exhaustion, heightened tension, and the development of chronic stress conditions that affect women's daily functioning and overall quality of life.

Special emphasis is placed on changes in women's social roles during wartime, including the expansion of responsibilities related to family well-being, child-rearing, and independent decision-making. The phenomenon of social isolation, the restriction of social contacts, and secondary traumatization resulting from continuous exposure to a partner's traumatic experiences are also examined. The paper further explores family relationships following a serviceman's return from the front, including difficulties in emotional reconnection, adaptation to altered living conditions, and the process of restoring mutual understanding within the family.

Considerable attention is devoted to coping with the loss of a partner, particularly the complex and multidimensional nature of loss encompassing social, material, and existential dimensions. The impact of war-related stressors on women's mental health is described, along with the phenomenon of collective grief as a socio-psychological construct. The challenges associated with informing children about the death of their father are highlighted as one of the most difficult stages of adaptation to loss, requiring particular psychological sensitivity and support.

Key factors influencing women's resilience are analyzed, including social support, individual psychological resources, and prior experience in coping with crisis situations. The main manifestations of reduced resilience are outlined, such as emotional instability, anxiety, and exhaustion, which complicate adaptation to new life conditions.

The article emphasizes the necessity of a comprehensive approach to the provision of psychological assistance, involving the integration of social, psychological, and legal support. The findings of the study may be applied in the professional practice of psychologists, social workers, and other specialists working with military families, with the aim of enhancing the effectiveness of support provided to women in crisis situations.

Keywords: *military spouses, psycho-emotional state, grief and loss, resilience, post-traumatic stress disorder, social challenges, secondary traumatization.*

Дата першого надходження статті до видання: 18.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.05.2026